

เทศน์เช้า วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๕๒

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแกว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรม คุณิ อากาศมันครึ้ม แต่ร้อน เราดูท่าทางจะมีความสุขนะ เวลาระดับจิตดีพีของประเทศเขาวัดกัน ในบริเวณนี้เมืองไทยมีค่ามากกว่าเขาเพื่อน นี่ความเจริญของเราไง เขาว่ามีความสุข เรามีความสุขไหมละ นี่ก็เหมือนกัน เราก็มองของเรานะว่าเรามีความสุข มีความสุขนะ เราแสวงหาสิ่งใดก็แล้วแต่ เราแสวงหา แต่มันเป็นความจริงไหม มันจริงตามสมมุติใจ จริง! จริงตามสมมุติ ปัจจัยเครื่องอาศัยมันเป็นความจริงทั้งนั้นนะ ถ้าไม่เป็นความจริงแล้วทำไมสัมผัสได้ละ เราสัมผัสได้หมดนะ แต่มันมีของชั่วคราวไง

แต่ความจริงอันหนึ่ง มันมีความจริงที่จริงแท้ที่อยู่อันหนึ่งอยู่ในหัวใจของเรา ความจริงแท้ อันนี้มันโค่นกลบไว้ไง โค่นกลบไว้ด้วยสัญชาตญาณของเรา สัญชาตญาณของเราในการหลบภัย สัญชาตญาณมันแสดงออกทั้งนั้น ถ้ามันมีภัย มันแสดงออกมาโดยสัญชาตญาณ สิ่งนี้เป็นสัญชาตญาณของมนุษย์นะ

ถ้าเป็นสัญชาตญาณดิบของสัตว์ เวลามีปัญหาขึ้นมามันทำร้ายกันด้วยสัญชาตญาณของมัน สัญชาตญาณในการปกป้อง คุณผู้ที่มีกำลังมากกว่าปกป้องผู้มีกำลังน้อยกว่า นั่นคือสัญชาตญาณของเขา สัญชาตญาณอย่างนี้มันเป็นธรรมชาติ มันเป็นสิ่งสถานะที่ได้มาในความเป็นมนุษย์ แต่ธรรมะมันมีอยู่ มันอยู่ลึกกว่าสัญชาตญาณอันนั้นนะ มันมีอยู่ พลังงานมันมีอยู่ แต่พลังงานนี้มันโค่นอวิชชา คือความไม่รู้ของมันกลบไว้ พอกลบไว้เราก็ทำคุณงามความดีของเรา

เราสร้างคุณงามความดีของเรา เราปรารถนาคุณงามความดีของเรา เราปรารถนา เราพยายามสร้างของเรา เพื่อประโยชน์กับเรานะ เห็นไหม มันทำได้ยาก ดูอย่างเช่นการเสียสละ การเสียสละทาน ทานนี่เป็นสิ่งจำเป็นมาก ความจำเป็นมากเพราะเรามีการฝึกฝน คุณิ เรามีลูกมีหลานขึ้นมาเราต้องการให้ลูกหลานได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี มีการศึกษาที่ดี มีสังคมที่ดี ลูกเราจะ

มีความสุข ทาน การเสียดทาน หัวใจอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี หัวใจ สัจชาตญาณ การนึกคิด มันมีการเสียด มีการให้ สิ่งแวดล้อมนะ สัจชาตญาณ แต่หัวใจ สิ่งที่เป็นพลังงาน มันอยู่ได้ สัจชาตญาณอันนั้น ถ้าเรามีการเสียด มีการฝึกฝนมัน ความยำกิดย่ำทำมันจะเป็นจรตนิสัย การเสียดของเรา ให้จิตมันพัฒนาการของมันขึ้นมา ในสิ่งแวดล้อมที่ดี เราหาสิ่งแวดล้อม เราสร้างสิ่งแวดล้อมให้กับใจของเรา แต่เราไม่เข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นกรสร้างสิ่งแวดล้อมให้ใจของเรา นะ ใจของเรา ถ้ามันมีการฝึกฝน มีการเสียดขึ้นมาะ มีการเสียดเพื่อใคร? เพื่อพลังงานอัน นั้นนะ แล้วพลังงานอันนี้ มันไม่มีใครดูแลมัน

เวลาเราทุกข์เรายาก เราต้องการให้คนช่วยเหลือหรือคนเจือจาน หัวใจของเราทุกข์ยากนะ แล้วหัวใจของเรา คูลิ พ่อแม่ในครอบครัวของเราก็ได้แต่ปลอบประโลมกันเท่านั้นนะ ปลอบประโลมกัน ของอย่างนี้เดี๋ยวมันก็ผ่านไป ให้มีความอดทนไว้ การปลอบประโลมกันมันปลอบกันจากข้างนอก แต่ถ้าเรามีศรัทธามีความเชื่อนะ มันจะเข้าไปถึงพลังงานตัวนี้ ถ้าพลังงานตัวนี้ เพราะอะไร เพราะพุทธะไง หัวใจมันอยู่กับเรานะ นี้อุปัฏฐากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ปฏิสนธิจิต พลังงานตัวนี้ พลังงานสิ่งที่มีมันไม่ตาย ก็ว่าใจอยู่ที่ไหนๆ เวลาใจอยู่ที่ไหน เรา ก็ว่าไปอยู่ที่ความคิดๆ อาการของใจ เปลือกของมัน.. สัม เปลือกสัม หยิบไปมีแต่เปลือกสัม เปลือกสัมมันขมนะ แต่เปลือกสัมมันรักษาเนื้อสัมไว้ นี้ไง ความคิดมันรักษาพลังงานอันนั้นไว้ พลังงานไม่ใช่ความคิด ถ้าพลังงานคือความคิด เวลาเราไม่คิด พลังงานนั้นต้องไม่มี เราไม่คิด พลังงานก็มีอยู่ เราคิดก็คิดจากพลังงานนั้น เวลาไม่คิดพลังงานมันอยู่ไหน หัวใจที่มันอยู่ที่ ความคิดมันบอกว่าอาการของใจ เราก็ว่าใจอยู่ที่ไหนๆ เวลาประพฤติปฏิบัติกันก็ว่าใจคือความคิด ความคิด ความรู้สึก นี้เป็นใจ เป็นความรู้สึก เป็นใจ.. ความรู้สึกเห็นไหม มันเป็นอารมณ์ เป็น สัจญาอารมณ์

ความรู้สึกอะไร ความรู้สึกในสิ่งพอใจหรือไม่พอใจสิ่งใด สิ่งนี้มันเป็นอะไร สิ่งที่เราไม่พอใจ พอใจ มันมาจากไหน มันก็มาจากข้อมูลใจ มาจากพลังงานอันนั้นไง พลังงานอันนั้นนะ ปฏิสนธิจิตมันเวียนตายเวียนเกิดไง มันสะสมมานะ การสะสมมาจนเป็นจรตเป็นนิสัย จรตนิสัย ของแต่ละบุคคลมันเป็นอดีต ปัจจุบัน อนาคต สิ่งที่เป็นอดีตมา สิ่งนี้เราแก้ไขไม่ได้ เราจะปฏิเสธ ได้อย่างไร อย่างเช่นจรตนิสัยเราชอบสิ่งใด เราจะบอกไม่ชอบไม่ได้ แต่เราต้องใช้ปัญญาต่อสู้กับ มัน เราชอบเพราะเหตุใด เราไม่ชอบเพราะเหตุใด นี้เราแก้ไขกันที่ปัจจุบันนี้ เพราะสิ่งที่ปัจจุบันนี้

มาจากอดีต อดีตแก้ไขไม่ได้ แต่แก้ไขปัจจุบันได้ แต่อดีตเป็นตัวแปร อดีตเป็นข้อมูลที่ทำให้เราชอบหรือไม่ชอบ รักษาปัจจุบัน

เราว่าเป็นปัจจุบันๆ เราจะปฏิเสธอดีตเลย ถ้าปฏิเสธอดีตเลย คุณี ที่การประพฤติกฎปฏิบัติ นามรูปๆ พิจารณาไปเลยๆ นี่เป็นวิปัสสนา เป็นปัญญาสายตรง การวิปัสสนา ปัญญาของเรา นี่มันปัจจุบันใช้ใหม่ มันเป็นเทคโนโลยีอันหนึ่ง แล้ววัตถุที่จะเข้ามาผลิตในเทคโนโลยีนั้น มันไม่เหมือนกัน ถ้าไม่เหมือนกัน สิ่งที่เป็นการใช้ปัญญา มันจะทำได้เหมือนกันไหม นี่ไง เราปฏิเสธอดีตไป เราปฏิเสธที่มาไป เราจะใช้แต่ปัจจุบันๆ ปัจจุบันของใคร ถ้าปัจจุบันธรรมของเรา นะ เพราะอะไร เพราะอดีตเรามาอย่างนี้ใช้ใหม่ พออดีตเรามา เราทำความสงบได้ง่ายใหม่ ทำความสงบได้ยากใหม่

ความสงบ สงบมาก สงบน้อย ความสงบแล้วความสงบแค่ไหนมันจะพอกับจิตของเรา ความชอบ ความพอใจของเรามันแตกต่างกัน ความสงบมันไม่ใช่ว่าต้องตายตัว ความสงบก็ไม่ใช่ตายตัว ปัญญาที่ไม่ต้องตายตัว สิ่งตายตัวมันไม่มี มันพอดีสมควรใจ คนหยาบ คนละเอียด เห็นใหม่ คนหยาบมันก็ต้องหนาหน่อย ความหนาของกิเลสมันหนามากก็ต้องใช้กำลังมากหน่อย ความเงี้ยวเราไม่ต้องใช้ความหยาบขนาดนั้น ความสงบของใจหมายถึงว่าขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัมปนาตสมาธิ

แต่ถ้าไม่สงบ ความคิดมันเป็นเปลือกของสัมผัสทั้งหมด มันเป็นความขม แต่ด้วยความไม่รู้ของเรา เราเคี้ยวเปลือกสัมผัสเราว่าอร่อยนะ โอ้.. เปลือกสัมผัสนี้มีรสชาติดีมาก เพราะเราไม่เคยกินเนื้อสัมผัส เราไม่เคยลิ้มรสของสัมผัส พอเคี้ยวเปลือกสัมผัส เขาว่าสัมผัสหวานๆ เราก็เคี้ยวเข้าไปขมมากเลย เขาว่าหวานก็หวานไปตามเขา นี่ก็เหมือนกัน ถ้าความคิดของเรา ปัญญาสายตรงๆ ถ้ามันยังไม่สงบเข้ามา มันไม่ถึงเนื้อสัมผัส รสชาติต่างกัน

“รสของธรรมชาติซึ่งรสทั้งปวง” รสของธรรม สมาธิธรรมมีรสชาติอันหนึ่ง ความสงบของใจมันมีรสชาติอันหนึ่ง ปัญญาที่แก้ไขแล้ว ที่มันปล่อยาง มันถอดถอนออกมา เป็นอีกรสชาติอันหนึ่ง รสชาติของสมถธรรม ของวิปัสสนาธรรม แตกต่างกัน ความแตกต่างกัน แตกต่างกันได้อย่างไร คุณี คุณ้าว รสชาติของข้าวก็อันหนึ่งใช้ใหม่ รสชาติของอาหารที่เราทำมานั้นรสชาติมันก็อีกอันหนึ่งใช้ใหม่ มันไม่เหมือนกัน นี่ก็เหมือนกัน พื้นฐานของมันนะ โดย

มนุษย์เรากินข้าวเป็นพื้นฐาน แต่ข้าวมันต้องมีกับข้าว มีอาหารมาด้วย ถ้าไม่มีอาหารมาด้วย เรา กินมันก็จืดจืด

สมาธิธรรม สมาธิเป็นพื้นฐาน ถ้าไม่มีสมาธิเป็นพื้นฐาน เราจะกินอะไร เราจะเอาอะไร เป็นพื้นฐาน ต้องมีความสงบเข้ามาก่อน แต่เขาปฏิเสธความสงบ ถ้าไม่มีความสงบนะ มนุษย์เรามีสงบโดยปุถุชน เราก็มีความสงบของปุถุชนของเรา เรามีความสงบของคน ถ้ามีความสงบของคนนะ คนไม่มีความสงบ ในใจไม่มีสติ ไม่มีสมาธิ นี่คนบ้าไปแล้ว.. บ้า คนที่อยู่โรงพยาบาล เขา หลุดเข้าไป บ้า เพราะอะไร เพราะเขาขาดสติ เขาขาดความสงบของใจ ความสงบอย่างนี้ต้องมี โดยพื้นฐาน

ถ้าเรามีสมาธิดี ในการหน้าที่การงานของเราก็ไม่ผิดพลาด การงานอย่างนี้ ความคิดอย่างนี้ แก้กิเลสได้ไหม มันเป็นเรื่องที่เป็นสัญญาอารมณ์ที่เราไปศึกษาธรรมกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามา จิตมันมหัศจรรย์ ความมหัศจรรย์มันก็มีภาพ มีความเห็นของมัน แต่ถ้ามันเป็นปัญญาที่มันไปขุดคุ้ยในหัวใจนะ โลกุตตรปัญญา ปัญญาที่ไม่มีในโลก ปัญญาที่ไม่มีเกิดจากสังขาร เกิดจากความคิดความแต่ง ปัญญาอย่างนี้เป็นภาวนามยปัญญาไม่ได้ เพราะกิเลสมันเป็นคนสร้างมาให้ ปัญญาที่เราใช้วิชาชีพอู้อยู่นี้ เขาจะมีปัญญามากขนาดไหน ใครจะมีความรู้ ความเห็นมากขนาดไหน มันมาจากภาวสวะ มันมาจากภพ

ความคิดมาจากไหน? ในเมื่อมันมีกิเลสอยู่ในหัวใจ ความคิดออกมามันจะเป็นธรรมได้อย่างไร มันก็เป็นความคิดของกิเลสทั้งหมด ทั้งๆ ที่คิดธรรมะนี่ก็เป็นความคิดของกิเลสทั้งนั้นนะ เพราะมันมาจากกิเลส มันจะเป็นธรรมะได้อย่างไร แต่ถ้าเรามีปัญญาใช้ของเรา ปัญญาใช้ความคิดอย่างนี้ย้อนกลับมา พอคิดถึงธรรมะ ความคิด เราคิดที่ไม่ดี นี่เป็นบาปอกุศล ความคิดที่ดี นี่เป็นกุศล เป็นความคิดที่ดีมันต้องเหยียบคันเร่ง ให้มันฝึกฝนของมัน นี่ความคิดอย่างนี้มันเป็นโลกีย์ปัญญา มันมีความคิดอย่างนี้เป็นพื้นฐาน

สัญชาตญาณนะ มันลึกกว่าความคิดนะ สัญชาตญาณเมื่อมันคิดมันจะเป็นกิเลสเลย แล้วนี่เป็นความคิดของเรา มันจะเป็นอะไร ทั้งๆ ที่คิดในธรรมะนี้แหละ คิดในธรรมะ เหมือนกับเรา คำนวณปัจจัย คำนวณเงินของคนอื่นนะ เราคำนวณเงินของคนอื่น เป็นเงินของเราไหม นี่ไง เรา

ใช้ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหมือนกับค่านิยมธรรมะของพระพุทธเจ้า เราใช้ธรรมะของพระพุทธเจ้ามาค่านิยม แต่ความค่านิยมเราเปรียบเทียบได้เป็นข้อมูลใช้ใหม่

เราทำการตลาด เราต้องวิจัยตลาดก่อน วิจัยตลาดว่าเราจะทำสินค้าอะไรมาขายได้ นี่ก็เหมือนกัน เราวิจัยความรู้สึกของเรา วิจัยว่าสิ่งนี้ธรรมะพระพุทธเจ้า.. เชื่อ ไม่เชื่อ.. เชื่อแล้วมันจะกระทำใหม่

เวลาข้อมูลมันมาแล้ว จิตมันก็ปล่อยวางเหมือนกัน แต่เป็นข้อมูลธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมะของเรายังไม่เกิด ไม่เกิดเพราะอะไร เพราะเรายังไม่เห็นฐานที่ตั้งของการทำงาน เรายังไม่รู้จักว่าบริษัทเราจะตั้งที่ไหน หน้าที่การงานเราอยู่ตรงไหน เพราะจิตยังไม่สงบเข้ามาไม่ถึงฐาน พอถึงฐาน...อ้อ! อ้อบ๊อ สิ่งที่เป็นฐานของเรา เราเกิดจากหน้าที่การงานของเรา เพราะจิตมันสงบเข้ามา จับจิตได้ เห็นจิตได้ จิตนี้ออกวิปัสสนาได้ นี่ธรรมะของเราจะเกิดตรงนี้ เกิดเพราะอะไร เกิดเพราะจิตของเรา สมาธิของเรา แล้วปัญญาของเรามันเกิดขึ้นมา เกิดขึ้นมาจากข้อเท็จจริงในการประพฤติปฏิบัติ ไม่ใช่เกิดขึ้นมาจากข้อมูล จากทำวิจัยธรรมะของพระพุทธเจ้า

ปัญญาสายตรงๆ มันปัญญาของพระพุทธเจ้า เราใช้ปัญญาของพระพุทธเจ้ามาทำการวิจัย วิจัยแล้วก็เก็บไว้ในลิ้นชักใจ วิจัยแล้วมันไม่สำรวจของเรา มันมีคุณค่าทางบัญชีขึ้นมาเป็นของเราไหม มันมีผลประโยชน์กับเราขึ้นมาไหม มีแต่ความรู้ขึ้นมา ทำวิจัยขึ้นมาเพื่อรู้ชนิดหน่อย รู้ว่ามันควรทำหรือไม่ควรทำ แต่ยังไม่ได้อำนาจ

แต่ถ้ามันเป็นปัญญาของเรา ปัญญาของเราที่เกิดขึ้นมา โลกุตตรปัญญา ปัญญาเกิดขึ้นมาจากเรา ทำการวิจัยธรรมะพระพุทธเจ้า นั่นนะคือสัตยชาติญาณ นั่นนะคือโลกียปัญญา นั่นคือสิ่งที่เกิดขึ้น หมายถึงว่าปัญญาเรามีมากมีน้อย

ปัญญาวิมุตติ ใช้ปัญญาเป็นตัวนำ ปัญญาเป็นตัวลากไป ปัญญาวิมุตติ

เจโตวิมุตติ สมาธิเป็นพื้นฐาน

เราทำงานวิจัยเรื่องสิ่งใด เราทำสิ่งใด แล้วหน้าที่การงานของเรา วิจัยแล้วตรงกับจริตนิสัย ตรงกับความพอใจของเราหรือไม่ นี่ก็เหมือนกัน ถ้าวิปัสสนาขึ้นมา มันเกิดขึ้นมา มันจะเป็น ปัญญาของเราละ นี่สิ่งที่เกิดขึ้นมา

สิ่งแวดล้อมที่ดี สิ่งแวดล้อมของใจ ถ้าใจมันสร้างสิ่งแวดล้อม มันมีการกลมกล่อมเข้ามา มันจะทวนกระแสเข้าไป สิ่งแวดล้อมของใจ ทวนกระแสเข้าไปหาใจ ปลาเป็นมันจะทวน กระแสน้ำขึ้นไปวางไข่ ปลาที่มันตายแล้วนะ มันจะลอยไปตามกระแสน้ำไป นี่เราคิดตามโลก ตามความรู้สึกของเรา เหมือนปลาตาย นี่ทำวิจัยเหมือนปลาตายไหลไปตามกระแส มันไม่ทวน กระแสเข้าไปได้เลย ถ้าทวนกระแสเข้าไป ปลาเป็นมันจะว่ายทวนกระแสน้ำขึ้นไป ทวน กระแสน้ำเข้าไปในความรู้สึกของเรา ทวนกระแสน้ำเข้าไปต้วใจของเรา ทวนกระแสน้ำเข้าไปภวสวะ ไปทำลายอวิชชา ไปทำลายกิเลสของเรา สิ่งนี้ นี่สังขธรรมเกิดตรงนี้

สิ่งที่เรากระทำมานะ บุญกุศลสร้างมาขนาดไหน มันก็ลำบาก ลำบากว่ามันมีความโต้แย้ง ในใจ มันก็เกียจคร้าน มันไม่อยากจะไป มันตระหนี่ สิ่งนี้มันยังทำยากเลย แล้วจะเอาชนะใจของ ตัวนะ เอาชนะใจของตัวเองด้วยการข่ม ข่มไว้นี้เป็นขันติธรรม ขันติข่มมันไว้ เวลามันเจ็บมันปวด มันไม่มีการกระทำ อดทน ความอดทนอดกลั้นนี่คือขันติธรรม

ถ้าเกิดปัญญาขึ้นมา ไม่ใช่ขันติธรรม ขันติธรรมเป็นการอดกลั้น เหมือนเบรก เราห้ามล้อ ไว้ ไม่ให้เราถอยร่นไปมากกว่านั้น แล้วเราใช้สติของเรา เราใช้ปัญญาของเราต่อสู้เพื่อให้เราใช้ ปัญญาที่ลึกซึ้งไปกว่านั้น แล้วปัญญาอย่างนี้มันปัญญาที่ต้องการเอาชนะตัวเอง นั่งสมาธิภาวนา เวลาใจของเราฟุ้งซ่าน เรานั่งไม่ได้หรือ มันร้อน มันจะทำให้เราลุกจากที่นั่นไป แล้วเราต้องนั่ง บังคับให้จิตเรานั่งที่นั่น บอกว่าการทำทานก็เป็นอย่างหนึ่ง สมาธิภาวนานะ การทำใจของเราให้ พ้นจากกิเลส มันเป็นงานที่แสนยาก คำว่าแสนยากนะ แต่ไม่สุดวิสัยมนุษย์นะ

ในการประพฤติปฏิบัติของพวกเรา เราแสวงหาแต่ความสะดวก สิ่งที่เราจะชี้นำเราไป ในทางที่ดี ก็เลยเป็นเหยื่อใจ เป็นเหยื่อนะ เดียวนี้สำนักปฏิบัติสอนกันรื้อยแปดพันเก้า อะไรก็ ทางลัดๆ...ลัดลงนรกไป จิตใจเราก็เป็นนรกอยู่แล้วนะ มันเผาผลาญในหัวใจ แล้วเราก็จะไปทางลัด ให้มันลัดเข้าไป มันเป็นการมั่งง่าย คนมั่งง่าย คนสะเพร่า คนทำงานสุรุ่ยสุร่าย คนนั้นจะได้

ประโยชน์ได้ใหม่ จะประสบความสำเร็จได้ใหม่ นี่เอามาคิดสิ เอามาคิด.. แต่เราก็ชอบ ใครบอกรว่าทางนี้ทางง่ายทางสะดวกไปหมดเลย เพราะการปฏิบัติมันยาก.. ยาก.. แต่เป็นข้อเท็จจริง

การเกิดมาอยู่ในภพ ๕ เดือน ทุกข์มาก คลอดออกมาแล้วเป็นเรานี้สบาย นั่งหายใจสะดวกสบายเลย อยู่ในภพ ๕ เดือนนะ ต้องขดตัวอยู่ในภพอยู่ ๕ เดือน เราลืมไปแล้ว นี่เหมือนกัน มันเป็นเรื่องจริง นี่ปฏิบัติก็เหมือนกัน เวลาเรานั่งสมาธิภาวนา เราต้องบังคับมัน เราถึงต้องต่อสู้เพื่อชีวิตนี้ อยู่ในภพ ๕ เดือน เวลาออกมาแล้วสะดวกสบาย สะดวกสบายสิ เพราะมันได้สิทธิ์นี้มาแล้ว เพราะมันเป็นมนุษย์สมบัตินี้ นี่ก็เหมือนกัน ในการประพฤติปฏิบัติ เราจะเอาสะดวกสบาย เราจะเอาง่ายๆ เอาง่ายก็เลยเป็นเหยื่อ

แต่ถ้าเอาตามข้อเท็จจริง ทุกข์ก็ต้องยอมรับว่าทุกข์ ทุกข์เพื่อจะพ้นจากทุกข์ มีความมานะพยายาม อุตสาหะ บากบั่นของเรา เป็นความเพียรชอบ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดไว้ในมรรค ๘ มีความเพียรชอบ “คนจะล่วงพ้นทุกข์ด้วยความเพียร” ความเพียร ความวิริยะ อุตสาหะของเรา ไม่ใช่ความที่ไหนดันสะดวกสบาย สะดวกสบาย...กิเลสมันหลอกทั้งนั้นนะ กิเลสทั้งนั้นนะ เราทำหน้าที่การงานมา เราหาเงินมา มันสะดวกสบายไหมละ คนถูกหายนะ ใช้มันถูกหายนะ มันเสี่ยงโชคของเขา เขาได้มาโดยที่เขาไม่ต้องทำหน้าที่การงาน แต่มันจะมีก็คนแล้วเราจะไปเชื่อสิ่งนั้นนะ เราจะมีฐานะ ไม่มีฐานะ เราต้องทำหน้าที่การงานของเรา เราจะพ้นจากทุกข์ เราก็ต้องมีความเพียรของเรา

ว่างๆ ว่างๆ เขาปล่อยวางกัน ศาสนาพุทธๆ ศาสนาบอกให้ปล่อยวาง ให้อ้าง นันว่างแบบจืดชืดน้ำ ว่างแบบไม่มีต้นไม่มีเหตุมีผล ว่างแบบใช้ชีวิตไปเสียเวลาไปโดยใช่เหตุ ว่างแบบคนที่ไม่มีสาระในชีวิตของตัว ไม่เห็นคุณค่าในชีวิต ไม่เห็นคุณค่าในการเกิดและการตาย ว่างแบบนั้นว่างแบบมารไป ว่างแบบกิเลส ว่างแบบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า วิริยะอุตสาหะ มีความเพียรแล้วว่าง! คือไปรู้จริง รู้แจ้ง แล้วปล่อยวาง ว่างมันต้องว่างแบบรู้แจ้ง แล้วว่างแบบเข้าใจกิเลส ว่างอันนี้ประเสริฐมาก

ศาสนามีคุณค่า เราอุตสาหะมาทำบุญกุศลกัน ทำบุญกุศลแล้วฟังธรรม แล้วธรรมะมันจะสะท้อนหัวใจเรา ชีวิตนี้มีอะไรบ้าง หน้าที่การงาน การทำมาทั้งชีวิต มันจะตอบสนองชีวิตเราได้แค่ไหน สมบัติของโลกนะ เราตายไปแล้ว ของลูกของหลาน เป็นของในตระกูลเรา แล้วเรามี

อะไรติดมือเราไป ของของเรจะมีอะไรติดมือไป ให้เขาอุทิศส่วนกุศลให้หรือ แล้วของเราล่ะ
หน้าที่การงานของเราละ แล้วความรู้ของเราละ นี่เป็นจริตนิสัย เพื่ออนาคตข้างหน้าจะเป็นสมบัติ
ของเราเอวัง